

Grzegorz Dziewulski

Sprawozdanie ze Spotkania Teologów Fundamentalnych w Łodzi pt. „Teologia religii” 22–23 września 2006 r.

Łódzkie Studia Teologiczne 16, 300-303

2007

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

powodu uważam, że recenzowaną książkę można studiować razem z pracami ukazującymi „drugie życie” więzienia. Ze swej strony polecam szczególnie dwie takie prace: 1) M. Szaszkiewicz, *Tajemnice grypsarki*, Wydawnictwo Instytutu Ekspertyz Sądowych, Kraków 1997; 2) S. Przybylińskiego, *Podkultura więzienna – wielowymiarowość rzeczywistości penitencjarnej*, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 2006.

Psycholodzy penitencjarni czy studenci tej dyscypliny w trakcie lektury książki winni stawiać m.in. takie pytania: w jakim stopniu zjawisko tatuazu więziennego może łączyć się z procesem prizonizacji (tj. stawania się typowym więźniem)? Czy posiadanie danego tatuazu może wiązać się z konkretnymi postawami, zachowaniami, stereotypami? Czy w niektórych przypadkach tatuaż nie będzie połączony z formowaniem się u więźnia charakteru przestępczego? Czy tatuaże mogą przyczynić się do marginalizacji, czy nawet samomarginalizacji? Słuszne wydaje się zalecenie, aby książka ze względu na możliwość szukania odpowiedzi na powyższe pytania była wykorzystana również na ćwiczeniach z psychologii penitencjarnej.

Książka ta może okazać się też pożyteczna dla osób związanych z więzieniem jedynie pośrednio. Mam tutaj na myśli przede wszystkim lekarzy i kapelanów. Osobom tym, treści zawarte w niniejszej pracy mogą pomóc w przeprowadzaniu rozmów (zwłaszcza wstępnych) z osadzonymi, a rozmowy te winny mieć także wymiar resocjalizacyjny.

ks. Waldemar Woźniak
Instytut Psychologii
Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego
Warszawa

SPRAWOZDANIE ZE SPOTKANIA TEOLOGÓW FUNDAMENTALNYCH W ŁODZI PT. *TEOLOGIA RELIGII*

22–23 września 2006 r.

22–23 września 2006 r. w gmachu Wyższego Seminarium Duchownego w Łodzi odbył się tradycyjny zjazd teologów fundamentalnych. Tegoroczne obrady były poświęcone problematyce teologii religii. Objęły one osiem referatów z dyskusją oraz prezentację poszczególnych ośrodków naukowych.

Pierwszy z prelegentów Ł. Kamykowski (PAT, Kraków), omawiając problem pojęcia, natury i przedmiotu teologii religii jako takiej, wprowadził uczestników w tematykę spotkania od strony metodologicznej. Prelegent wskazał podstawową trudność w badaniach teologii religii, a mianowicie potrzebę określenia miejsca religii niechrześcijańskich w szeroko rozumianej ekonomii zbawienia – szerzej niż określenie jedynie ich stosunku do Kościoła i chrześcijaństwa. Następnie podniósł problem możliwości sformułowania uniwersalnej teologii religii, tzn. ujmującej religię jako postawę życiową i wychodzącą z jakiegoś „neutralnego punktu widzenia”, tzn. wolnej od przesłanek/założeń wynikających z konkretnej religii, tu: religii chrześcijańskiej. Za podstawowe zadanie teologów uznał sformułowanie teologicznego pojęcia religii, które nie będzie oparte na danych nauk religioznawczych czy na myśli filozoficznej, ale zostanie wydobyte z Objawienia biblijnego. Użyteczne mogą tu być zarówno biblijne odpowiedniki pojęcia religii, jak np. królestwo Boże, bojaźń Boża czy bezbożność, jak i próby uchwycenia samopojmowania się innych religii w ramach dialogu.

Następny prelegent S.I. Ledwoń OFM (KUL) podjął się zadania scharakteryzowania pluralistycznej teologii religii. Jej źródła widzi on najpierw w spotkaniu i koegzystencji chrześcijaństwa z religiami i kulturami Azji, które zakwestionowały jego wiodącą dotychczas rolę w kulturze śródziemnomorskiej. Znaczący wpływ na jej popularność miała też propagowana przez J. Hicka idea dialogu międzyreligijnego jako spotkania równorzędnych partnerów. Analiza wiodących twierzeń tego nurtu prowadzi prelegenta do wniosku o istotnym wpływie przesłanek i tez o charakterze filozoficznym, jak teza E. Troeltscha o uwarunkowaniu pluralizmu religii pluralizmem kulturowym i wzajemnymi wpływami religii oraz o historycznym uwarunkowaniu prawdy, czego konsekwencją jest pozbawienie jej obiektywności i uniwersalności. Podstawową przesłanką tej teologii jest poznawczy agnostycyzm I. Kanta, wyrażający się w epistemologicznym rozróżnieniu *noumen* – *fenomen*, odrzucającym istnienie obiektywnej prawdy. Teologiczny składnik tej teologii to odrzucenie dogmatu chrystologicznego, uzasadniane specyficzną egzegezą tytułów chrystologicznych, Logosu, Wcielenia i jego związku z Duchem Świętym oraz krytyką adekwatności i użyteczności chrystologii kościelnej. Wśród założeń tego nurtu znajduje się także *a priori* przyjęta teza o historycznym i kulturowym uwarunkowaniu prawd nowotestamentalnych, wzmocniona sądem o performatywnym i egzystencjalnym (a nawet mitycznym) charakterze języka religijnego. Konsekwencją takiego nastawienia do Nowego Testamentu jest zastąpienie osoby Jezusa Chrystusa enigmatyczną formułą *The Reality*, która ma symbolizować rzeczywistość teantropokosmiczną, a w konsekwencji prowadzi do odmówienia Mu prawa do wyjątkowości tzn., jedyności zbawczego posłannictwa i przekazu pełni Objawienia. Sama koncepcja religii, budowana na paradygmacie teocentrycznym i relatywizującej komparatystyce religioznawczej, odrzuca trynitarność i absolutność Boga Biblii.

Celem następnego referatu, autorstwa T. Doli (Uniwersytet Opolski) była ocena teologii pluralizmu religijnego. W opinii prelegenta analiza aspektu metodologicznego – jak przesłanki, stosowane metody i stawiane tezy – wskazuje na utratę przez ten nurt charakteru teologicznego i chrześcijańskiego na rzecz teorii filozoficznej interpretującej fenomen religii jako taki. Zasadnicza teza pluralistów o metafizycznej i soteriologicznej równości religii ani nie rozwiązuje kwestii wielości i różności doktryn religijnych, ani tym bardziej nie jest odpowiedzią na pytanie o prawdę w religii czy prawdziwość religii. Propozycje J. Hicka potraktowania jako nieistotnych wzajemnie wykluczających się tez poszczególnych religii, można uznać za co najwyżej apel o wzajemną tolerancję. Przyjęte założenia epistemologiczne, jak mityczny status języka religijnego czy kantowskie rozróżnienie *noumen-fenomen*, deformują rzeczywistość historycznych religii i prowadzą do subiektywizmu, pragmatyzmu, a nawet ateizmu. Proponowane przez pluralistów kryteria prawdziwości religii, jak: kryterium pragmatyczno-psychologiczne (egzystencjalne i osobowe poruszanie jednostki wraz z zadowalaniem umysłu ludzkiego i umacnianiem psychicznego zdrowia jednostki), kryterium akceptowalności sądów [religii chrześcijańskiej] przez wyznawców innych religii czy kryterium skuteczności zbawczej (łagodzenie cierpienia i przywracanie równowagi ekologicznej), są nazbyt subiektywne, aby uznać je za miarodajne. Nie do przyjęcia jest też tzw. chrystologia reprezentatywna, uznająca w Jezusie „rozstrzygającą reprezentację, ucieleśnienie bądź objawienie wybawiającej miłości Boga”, ale kwestionująca Go jako jedyne i powszechne Zbawiciela. Przywołana na koniec szczególność relacji chrześcijaństwa wobec judaizmu ukierunkowywała uzasadnienie zwrócenia się narodów ku zbawieniu ofiarowanemu w Jezusie przez Boga Izraela.

Ostatni wykład dopołudniowy, wygłoszony przez P. Sikorę (PAT, Kraków), dotyczył dialogu międzyreligijnego. Prelegent przedstawił trzy możliwe nastawienia religii wobec dialogu: 1) postawa partnerstwa domagającego się zaniechania roszczenia wyjątkowości; 2) asymetria wyrastająca z przekonania o posiadaniu pełni, nie wykluczająca jednak dialogu; 3) niewspółmierność tradycji religijnych, mająca uniemożliwiać dialog – jej przezwyciężenie następuje w otwartości procesu rozumienia na systematyczny wzrost oraz w zdolności wejścia w dialog z „innym”, obejmujący gotowość, przynajmniej wstępnie, poznania tego „innego” Świata. Postawiona przez autora teza o „dialogu międzyreligijnym jako wzajemnym uczestnictwie w tradycjach religijnych partnerów” uzasadniana jest wspólnym wszystkim ludziom podstawowym doświadczeniem egzystencjalnym,

umożliwiającym „wewnętrzne” zrozumienie partnera i udział (w różnym stopniu) w jego doświadczeniu religijnym. Postawa taka zawiera także przyzwolenie na pewien stopień integracji tradycji religijnej partnera dialogu z zachowaniem własnej tożsamości. Przekonanie o „chrześcijaństwie jako religii otwartej na dialog międzyreligijny” wyrasta z relacyjnego (dialogicznego) charakteru antropologii chrześcijańskiej, z obecności i działania Ducha Zmartwychwstałego w tradycjach religijnych oraz odróżnienia zasadniczego przedmiotu wiary, którym jest osoba samego Boga od form jej wyrazu.

Popołudniową część spotkania rozpoczął wykład J. Kulisza SJ (UKSW), podejmujący kwestię roli Kościoła (chrześcijaństwa) w jednoczącej się Europie. Prelegent rozpoczął wystąpienie od analizy znaku czasu, jakim jest nowa świadomość Europejczyka, zrodzona z wpływu ateizmu, agnostycyzmu i indyferentyzmu, prowadząca do utraty sensu i celu dziejów (człowieka) oraz zamknięcia ich jedynie w wymiarze historycznym. W takim kontekście szansą i wyzwaniem dla Kościoła, zgodnie z nauką Soboru Watykańskiego II, jest jego podjęcie misji jednoczenia społeczności Europy i wprowadzania jej do pełni jedności w Chrystusie (to jedna z postaci zbawienia). Rola chrześcijaństwa jest tu nie do zastąpienia, ponieważ to jego potencjał i aktywność – wyrastające ze spotkania Biblii z transcendencją obecną w kulturze greckiej – pozwoliły wypracować uniwersalne wartości Europy. Także dziś jest ono zdolne, przez podjęcie nowej integracji wiary i tradycji chrześcijańskiej z rozumnym poszukiwaniem prawdy, przewyciężyć kryzys wartości w Europie. Jeśli chodzi o stosunek do innych religii, to chrześcijaństwo powinno domagać się od nich zauważenia siebie i określenia relacji do siebie, a być może także otwarcia się na obecną w nim pełnię Miłości.

Pierwszy dzień obrad zakończyła prezentacja aktualnego stanu problematyki jedności i powszechności zbawczej Jezusa Chrystusa omówiona w kontekście religii pozachrześcijańskich. Jej autor, J. Perszon (Uniwersytet w Toruniu), w pierwszej części referatu przypomniał o ciągłej aktualności przewyciężenia tradycyjnych zarzutów dotyczących poznawczej wartości języka religijnego (biblijnego) i realności Wcielenia Jezusa stojącego u początków ostatecznego objawienia się Boga w historii. Prawda o boskiej tożsamości Jezusa, będąca podstawą roszczenia chrześcijaństwa do wyróżnionej pozycji wśród religii, uzasadniana jest tradycyjnie: przez analizę tytułów chrystologicznych. Argumentacja ta poszerzona jest tzw. chrystologią implikatywną, zawierającą synowską relację Jezusa do Ojca, świadomość celu swojego posłannictwa, zamiar założenia Kościoła i staurologiczno-zbawczą świadomość połączoną z miłością do ludzi. Omawiając bezpośrednio relację Chrystusa do religii pozachrześcijańskich, referent wskazał najpierw na przysługiwanie kategorii pełni (absolutności) Objawienia i zbawienia jedynie osobie Chrystusa – prawda religii chrześcijańskiej, choć przewyższa wszelkie manifestacje Boga w religiach, pozostaje jednak relatywna (nie relatywistyczna) wobec Chrystusa. W swoim wymiarze antropologicznym objawienie Chrystusowe okazuje się nie tylko adekwatne do oczekiwań natury ludzkiej, ale w Jego osobie dokonało się ontyczne otwarcie człowieczeństwa na transcendencję i odkrycie najwyższej tożsamości człowieka. Chrystologiczne ujęcie wyjątkowości chrześcijaństwa oznacza *concretum uniuersale* – realne zjednoczenie bóstwa z historią. Jego uzasadnieniem jest świadomość i roszczenie samego Chrystusa, nieporównywalne z roszczeniami założycieli religii. Apologetycznymi racjami potwierdzającymi wyjątkowość chrześcijaństwa są zarówno tradycyjnie podawane motywy, jak autoapologia Jezusa, a także nowsze motywy wiarygodności, jak np. argument agapetologiczny, werytatywny, kaloniczny czy sperancyjny. Własne znaczenie ma też czynnik ofiarowanej w Chrystusie pełni życia religijnego, doskonałości kultu chrześcijańskiego czy działalności Ducha „rozpowszechniającego” w świecie dzieło Chrystusa.

Drugi dzień spotkania rozpoczął wykład M. Ruseckiego podejmujący temat *Objawienie jako podstawa zbawczego charakteru religii*. Prelegent rozpoczął od wskazania na uznawanie przez teologię chrześcijańską już u samego początku obecności elementów prawdy i łaski w religiach pogańskich, które są wynikiem przymierzy zawartych z całą ludzkością (z Adamem i z Noem), włączających te religie w historię zbawienia. Długo dominujący w chrześcijaństwie ekskluzywistyczny stosunek do innych religii, wyrażany formułą *extra Ecclesiam salus nulla*, poddany został współcześnie reinterpretacji, uwzględniającej chrystologiczne uzasadnienie wyjątkowości chrześci-

jaństwa oraz – nie dość docenianą jeszcze – zasadę łączności objawienia ze zbawieniem (łaską). W trakcie referatu zostało wyakcentowane twierdzenie, że określenie relacji chrześcijaństwa i religii – uwzględniające aspekt soteriologiczny i rewelatywny – wymaga wpierv adekwatnego rozwiązania kwestii genezy religii. Reprezentowana przez prelegenta objawieniowa geneza religii, opiera się na (teologicznie rozumianym) objawieniu zawartym w stworzeniu i przez stworzenia oraz w objawieniu historycznym, potwierdzonym w świadectwach biblijnych. Stanowisko takie potwierdzają opinie teologów religii i wypowiedzi *Magisterium*. Pojawiające się jeszcze opinie o religii jako wyniku działania człowieka – poszukiwania przez niego Boga – wydają się powoli przedawniać.

Ostatnim programowym wystąpieniem był wykład H. Seweryniaka (UKSW) poświęcony relacji teologii fundamentalnej i teologii religii. Część wstępna scharakteryzowała – pod kątem historycznym – relację teologii do nauk o religii i zaprezentowała wybrane ujęcia metodologiczne tej relacji. Omówienie możliwych typów odniesień między teologią religii i teologią fundamentalną oraz kontekstu ich uprawiania – rozwój nurtu pluralistycznego i pojawienie się teologii międzyreligijnej – pozwoliło na konkluzję o potrzebie przywracania traktatu *demonstratio religiosa*. Autor wskazał zasady ujmowania tego traktatu, np. odwoływanie się do fundamentalnej otwartości człowieka na świat, na Boga, na „inne”, hermeneutyczny charakter apologii religii czy wykorzystywanie danych religioznawczych. Przedstawił też propozycję własnego ujęcia tego traktatu na przykładzie odniesienia do islamu oraz przykładowe jednostki tematyczne z zakresu religioologii wykładane w ramach teologii religii.

Teksty referatów wraz z zapisem dyskusji z ich autorami i tekstami uzupełniającymi omawianą tematykę zostaną wydane w ramach serii wydawniczej *Biblioteka teologii fundamentalnej*.

ks. Grzegorz Dziewulski

ROLA SZKOŁY W WYCHOWANIU DO TRZEŹWOŚCI

Sprawozdanie z VIII Ogólnopolskiego Sympozjum Krucjaty Wyzwolenia Człowieka

6 października 2007 r. odbyło się w Łodzi VIII Ogólnopolskie Sympozjum Krucjaty Wyzwolenia Człowieka „Rola szkoły w wychowaniu do trzeźwości”. W ramach sympozjów Krucjaty Wyzwolenia Człowieka (KWC) kontynuowano na nim temat ubiegłorocznego sympozjum: „Rola rodziny w wychowaniu do trzeźwości”. Uczestników sympozjum, w liczbie ok. 70 osób, gościła Fundacja Przeciwdziałania Uzależnieniom „Dominik”, mająca siedzibę w klasztorze ojców dominikanów. Wśród przybyłych byli studenci, nauczyciele, rodzice, osoby zaangażowane w działalność trzeźwościową, animatorzy KWC. Przybyli oni nie tylko z archidiecezji łódzkiej, ale także z diecezji wrocławskiej, warszawskiej, warszawsko-praskiej, łomżyńskiej, częstochowskiej, katowickiej, tarnowskiej, legnickiej, białostockiej, sandomierskiej, radomskiej, również klerycy z diecezjalnego WSD w Łodzi i Seminarium Ojców Franciszkanów w Łodzi-Łagiewnikach.

Głównymi organizatorami było Stowarzyszenie AGAPE (Łódź) i Fundacja Światło-Życie, a współorganizatorami – Zespół Apostolstwa Trzeźwości przy Konferencji Episkopatu Polski oraz Państwowa Agencja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych. Aktywnie włączyły się Instytut Formacji Pastoralno-Liturgicznej KUL i Katedra Dydaktyki i Edukacji Szkolnej KUL.

Na początku spotkania, po mszy św., biskup Adam Lepsa w zastępstwie arcybiskupa Władysława Ziółka wręczył dyplomy za rok 2006/07 absolwentom Studium Animatorów Trzeźwości Archidiecezji Łódzkiej im. ks. Franciszka Blachnickiego. Roczne studium erygowane w 2005 r. przez arcybiskupa Władysława Ziółka przygotowuje wolontariuszy do pracy w parafii do animowa-